

ANGELA NUOVO, "Il Corano arabo ritrovato (Venezia, P. e A. Pagani-
ni, tra Agosto 1537 e l'Agosto 1538)," *La Bibliofilia. Rivista di Storia del
Libro e della Bibliografia*, anno LXXXIX disp. III (1987), s. 237-270. S.
271'de İngilizce özet (Summary). Floransa şehrindeki Leo S. Olschki Ya-
yınevi tarafından neşredilmiştir.

Venedik şehri matbaanın ilk olmasa bile en eski açıldığı, kitaba saygı uyandıran belli başlı merkezler arasında ilk sırayı alır. Matbaayı icadından çok kısa bir süre sonra benimseyen Venedik'li yatırımcılar, bunu bir ekonomik faaliyet olarak da kabul ettiler, yeni bir iş alanı açılmasını temin ettiler. Matbaa keşfi sırasında Humanizma hareketinin olgunluğa kavuşması ve Venedik'li fikir ve sanat hatta kültür adamlarının bu gelişmeyi benimsemeleri ve sonradan da sahip çıkmaları, ilim âleminde yeni gelişmelere yol açtı ve el yazması devrinde süratle basım evresine geçtiler. Bu canlılık Venedik Cumhuriyeti için sonraki nesillere intikal eden en kıymetli kültür mirası arasında sayılmalıdır. Venedik şehrinin kütüphanelerini dolduran eserler, her yönü ile Hümanizma ve Rönesans devri araştırmacılarının en önemli kaynaklarından. Bu değeri, her bir nesil devam ettirdi; her seferinde yeni konular katıldı ki bunlar arasında Şark âlemi için kitap basmak girişiminin de özel bir yeri bulunmaktadır. Hemen çalışmaya başlayan Venedik'li girişimcilerin bir yığın eser bastıkları hakkında bilgiler bulunmakla beraber pek çok nüshanın ele geçmemiş olması, muhtelif faraziyelerin ortaya atılmasına yol açtı. Bunların başında Papa'lık tarafından yöneltilen sert soruşturma ve ele geçen her türlü Doğu harfleri ile basılı kitabın yok edilmesi emirleridir. Bu emirler etkisini gösterdi ve çok sayıda kitap yok edildi. Tek yok edilmeyen ilim ve kitap aşkı, ve araştırmacıların her zaman bu zorluklara göğüs gerip gayret göstermeleri idi. Nitekim kitaplar yok edilmekle beraber, ilgili emir ve kararlar arşivlerde ve sair kitap kayıtlarında bulunur. İşte bunlardan her birisinin değerlendirilmesi uzun zamanlardan beri devam ettirilir. Bu çalışmalar bildiklerimize yenilerini katar ve hep de hayretimizi ve kısa bir süre sonra takdirimizi çeker.

Konu ettiğimiz makalenin araştırmacı gerçekten merak ve takdirimizi çeken bir araştırma yayınlamıştır. Varlığı bilinmekle beraber tek bir nüshası bulunmayan bir Kur'an metni ele geçirmiş, âdeta keşf etmiştir. Venedikli matbaacıardan Alessandro Paganini tarafından basıldığı bilinmekle beraber, hiç bir yerde görülmeyen bir metin üzerinde durmaktadır. Kitabın bulunduğu yer de çok mühim ve dikkat çekicidir: Venedik şehrinin mezarlığının bulunduğu San Michele adasındaki, Françeskan tarikatının papazları tarafından yönetilen manastırın kütüphanesindedir. Uzun zamandan beri kimsenin dikkatini çekmeyen kitabın özelliği duyulunca, araştırmacı gerçek bir keşif gerçekleştirmiştir. Eserin bir Hristiyan katolik manastır kitaplığında bulunması da dikkati çekici bir olaydır. Papa'lığın sert emirleri üzerine yok edilen nüshalardan sonra nasılsa muhafaza edilmiş olan bir tanesinin hiç umulmadık bir yerde bulunması Venedik'lilerin kitaba duydukları saygının bir nişanesidir. Araştırmacı esere her türlü eleştiri ve şüphe gözü ile bakmış ve kuşkuları yok edici her türlü iz ve yolları denemiştir. Böyle bir kitap elbette ki, Venedik şehrinde basılırdı. Bunu inceleyen araştırmacı bu soruma özel bir başlık ayırmıştır (s.252-263). 1498 yılında Democrito Terracina adında bir basımcı 25 yıl süre ile "in lingua arabica, siriana, armenica, indiana et barbaresca" [Arap, süryani, ermeni, hind ve mağrib dillerinde] eser basma imtiyazını almıştı. 1513 ve 1538 yıllarında yenilenen bu imtiyazlar sonucu kaç kitap basıldığı belli değildir. Bazı ki-

ril, ermeni harfli kitap basılmış ise de, arap harflerini kullanma zorluğu karşısında taşbaskısı sistemin uygulanacağı, birtakım levhalarla gösterilmiştir. Eserin 1538 yılında basılması da Engizisyon'un bir an için gevşemesi üzerine mümkün olmuştu.

O sıralarda tanınmış doğu bilimci Fransız Postel, Paris şehrinde *Linguarum duodecim characteribus* adlı eserini yayınlamıştı. Fakat bu araştırmacı da Arap harflerinin kullanılmasındaki çeşitli zorlukları anlatır. Venedik şehrine yaptığı kısa bir ziyaretten sonra çalışmalarını hızlandırdı. Yazışmalar bu kitabın tarihlendirilmesine yardımcı oldu.(s.268).

Makalenin *La Bibliofilia* gibi kitap ve kitapçılık âlemine sayısız değerli araştırmalar içeren bir dergide konu edilmesi de ayrı bir değerdir. Kitapçılık geleneğini bir asırdan fazla bir zaman başarıyla yürüten Leo S.Olschki Yayınevi derginin bir asra yaklaşan neşrini her bir nesil için güçlendirmekte ve bu tip kıymetli yayınları kazandırmaktadır. Fevkalâde bir kağıda çağdaş baskı teknikleri ile göz kamaştırıcı bir eser ile katkıda bulunmaları ülkeleri kadar kültür dünyası için de kazançtır.

Makale öneminden dolayı İngilizceye de çevrilmiş bulunmaktadır: "A lost Arabic Koran rediscovered," *The Library* sixth series; V. XII/4 (December 1990) s. 273-274.

PROF.DR. MAHMUT H.ŞAKİROĞLU